

هم‌پوشانی مقالات مجلات پایگاه‌های اطلاعاتی نمایه و مقالات فرهنگی فارسی (نما) در سال ۱۳۸۴

هما ابراهیمی^۱

چکیده

پژوهش حاضر به بررسی میزان هم‌پوشانی عناوین مقالات و مجلات موجود در پایگاه‌های اطلاعاتی نمایه و مقالات فرهنگی فارسی (نما) پرداخته است. روش پژوهش پیمایشی توصیفی است و در آن برای انتخاب موضوع جهت یافتن میزان هم‌پوشانی از روش نمونه‌گیری منظم (سیستماتیک) استفاده شده است. بدین صورت که سومین موضوع فرعی از ۱۰ موضوع اصلی رده‌بندی دهمی دیویی انتخاب شده است. یافته‌های تحقیق نشان می‌دهد بیشترین تعداد رکوردها متعلق به پایگاه اطلاعاتی نمایه، با ۵۶/۸ درصد، و بیشترین تعداد مجلات نیز متعلق به این پایگاه، با ۵۷/۹ درصد است. نتایج حاصل نشان می‌دهد انتخاب پایگاه‌های اطلاعاتی مورد پژوهش بستگی به نیاز جست‌وجوگر در زمینه موضوعی خاص دارد، اما با توجه به اینکه دو پایگاه اطلاعاتی نمایه و مقالات فرهنگی فارسی تعداد پیشینه‌های زیادی دارند و میزان هم‌پوشانی آنها بسیار اندک است در یک جست‌وجوی جامع، جست‌وجو در هر دو پایگاه الزامی است.

کلیدواژه‌ها

پایگاه‌های اطلاعاتی، هم‌پوشانی، پایگاه اطلاعاتی نمایه، پایگاه اطلاعاتی نما

مقدمه

تولید روزافزون اطلاعات و افزایش انتشارات، گرچه در اشاعه آنها بین افراد جامعه تأثیر دارد، موجب بروز مشکلاتی در دستیابی به منابع مورد نیاز می‌شود. بنابراین لازم است این انتشارات به‌صورت مناسبی سازمان داده

شوند تا بتوانند به‌نحو مطلوب و مؤثر مورد بهره‌برداری قرار گیرند (۸: ۶-۱۰).

جهت سهولت در بازیابی اطلاعات ابزارهایی به‌وجود آمده‌اند. ابزارهای بازیابی، نظام‌هایی هستند که برای بازیابی اطلاعات ساخته شده‌اند. این ابزارها دربرگیرنده

پیشینه‌هایی هستند که جانشین بسته‌های اطلاعاتی‌اند، یعنی هر پیشینه جانشین (که توصیف یا فراداده نیز نامیده می‌شود) اطلاعات کافی مانند نویسنده، عنوان، و تاریخ خلق اثر را به دست می‌دهد تا به عنوان بازنمون مختصر بسته اطلاعاتی مورد استفاده قرار گیرد. پیشینه‌های جانشین براساس «نقاط بازیابی» مرتب یا بازیابی می‌شوند. «نقطه بازیابی» می‌تواند یک نام، عنوان یا عبارت موضوعی منتخب نمایه‌ساز یا فهرست‌نویس باشد. در نظام‌های پیوسته نقطه بازیابی می‌تواند تقریباً هر واژه‌ای در پیشینه باشد (۲: ۱۹).

پایگاه اطلاعاتی می‌تواند به صورت چاپی (کاغذی) باشد، اما در این روزها معمولاً به صورت ماشین‌خوان است. بعضی از پایگاه‌های اطلاعاتی واقعیات یا متون مربوط به موضوعات مختلف را شامل می‌شوند، ولی پایگاه‌هایی که با هدف ابزار بازیابی اطلاعات بودن به وجود می‌آیند بازنمون متن اصلی هستند (۲: ۳۶).

روش‌های جدید در ذخیره‌سازی، پردازش، و بازیابی، سرعت انتقال اطلاعات را با استفاده از صنعت سخت‌افزار و نرم‌افزار افزایش داده است. بانک‌های اطلاعاتی و نظام‌های جست‌وجوی پیچیده، دست‌یابی به اطلاعات موجود، جست‌وجو، و بازیابی داده‌ها را بهبود بخشیده است (۳: ۱۰۷).

به‌طور کلی وظایف بانک اطلاعاتی را می‌توان به صورت زیر برشمرد:
۱. فراهم‌آوری! تهیه و گردآوری،

آماده‌سازی، ذخیره، سفارش، و تهیه منابع از محافل داخل و خارج از کشور در اسرع وقت، مهم‌ترین وظیفه این بخش است. فراهم‌آوری یکی از مهم‌ترین بخش‌های هر مرکز اطلاعاتی است که رشد و کیفیت مجموعه را غنا می‌بخشد و این امر بستگی تام به میزان بودجه دریافتی، دقت در انتخاب و سفارش، و روزآمد بودن اطلاعات و، مهم‌تر از همه، کارکنان مجرب و کارآزموده دارد. اصولاً هر مرکز اطلاعاتی بدون منابع غنی و روزآمد رسالت واقعی خود را از دست می‌دهد.

۲. سازمان‌دهی مواد. دریافت کلیه منابع سفارشی به منظور انجام خدمات فنی از بخش فراهم‌آوری، آماده‌سازی آنها، تهیه رمز و رده‌بندی، انتخاب موضوعات، و کلیدواژه‌های مناسب از مهم‌ترین وظایف این بخش است.
۳. خدمات مرجع، امانت مواد، و ارجاعی. دریافت پرسش‌ها، تجزیه و تحلیل و طبقه‌بندی سؤالات، و پاسخگویی به اشکال مختلف به صورت حضوری، تلفنی، کتبی، و الکترونیکی از مراکز داخلی، شهرستان‌ها.

۴. اشاعه اطلاعات جاری. این بخش وظیفه مهم جمع‌آوری اطلاعات جاری پردازش شده و اشاعه آن به افراد و سازمان‌های درخواست‌کننده اطلاعات را برعهده دارد.

۵. ارتباط بین‌المللی و داخلی. این بخش به عنوان رابط بین پایگاه‌ها و بانک‌های اطلاعاتی داخل و خارج از کشور عمل کرده و با شناسایی و ارتباط با آنها به آخرین اطلاعات در زمینه مربوط دست می‌یابد. موضوعات

2. Aquisition

3. Organization of materials

4. Reference, Circulation and Center Referral

5. Current awareness center

درخواستی مراجعان و پژوهشگران، دریافت فهرست درخواست‌ها و منابع و تهیه متن و خدمات کتابشناختی از جمله وظایف این بخش است (۴: ۳۰۲).

هم‌پوشانی موضوعی در پایگاه‌های کتابشناختی در نتیجه نمایه‌سازی مجلات مربوط به یک موضوع خاص و رشته‌ها و گرایش‌های وابسته به آن به وجود می‌آید. میزان هم‌پوشانی دامنه متفاوتی دارد، بدین معنی که برخی پایگاه‌ها درصد بسیار اندکی از مطالب را تکرار می‌کنند، در حالی که برخی دیگر با توجه به ماهیت موضوع می‌کوشند بیشترین تعداد مدارک مربوط را جمع‌آوری کنند. در این حالت این امکان وجود دارد که درصد هم‌پوشانی در سطح بالایی قرار گیرد. با توجه به نقش غیرقابل انکار پایگاه‌های اطلاعاتی و با توجه به نیروی انسانی و هزینه‌ای که در این راه صرف می‌شود و همچنین با عنایت به رشد پایگاه‌های اطلاعاتی داخلی و تلاش برای ایجاد پایگاه‌های اطلاعاتی در مراکز اطلاع‌رسانی، در این پژوهش سعی شده است دو پایگاه اطلاعاتی نمایه و مقالات فرهنگی فارسی (نما)، از نظر میزان هم‌پوشانی مقالات قابل بازیابی، مورد بررسی قرار گیرند.

بیان مسئله

با توجه به افزایش مقالات نشریات، کنفرانس‌ها، سمینارها، و دیگر مطالب علمی در ایران، اطلاع از وجود این مدارک و امکان دستیابی به محتوای اطلاعاتی آنها از اهمیت خاصی برخوردار است. در این میان پایگاه‌های اطلاعاتی کوچک و بزرگی در سرتاسر

کشورمان مشغول فعالیت هستند تا دست‌یابی به این مدارک را برای محققان آسان‌تر کنند. در این پژوهش پایگاه اطلاعاتی نمایه، که به‌طور کلی اکثر نشریات را بدون در نظر گرفتن موضوع پوشش می‌دهد، و پایگاه مقالات فرهنگی فارسی (نما) که بخش وسیعی از نشریات را پوشش می‌دهد (اما توجه آن معطوف به مقالات فرهنگی فارسی است) در نظر گرفته شده است تا میزان هم‌پوشانی این دو پایگاه، با توجه به محدودیت بودجه و نیروی انسانی متخصص و نیاز به بازیابی تمامی مقالات مفید علمی، مشخص شود.

فایده پژوهش

نتایج حاصل از این تحقیق می‌تواند ما را در انتخاب پایگاه اطلاعاتی برای یافتن موضوعی خاص کمک کند و در صورت بالا بودن درصد هم‌پوشانی دو پایگاه، سازمان‌هایی که از پشتوانه مالی چندین خوبی برخوردار نیستند به تهیه یکی از دو پایگاه مبادرت کنند. نتایج حاصل از این تحقیق همچنین می‌تواند گامی در بررسی امکان یکپارچه‌سازی پایگاه‌های اطلاعاتی و دسترس‌پذیرتر کردن هرچه بیشتر اطلاعات و تولید اطلاعات با کیفیت باشد.

سؤالات پژوهش

۱. میزان هم‌پوشانی عناوین مقالات و مجلات ذیل موضوع‌های انتخابی در پایگاه‌های اطلاعاتی نمایه و مقالات فرهنگی فارسی (نما) چقدر است؟
۲. گرایش‌های موضوعی پایگاه‌های

اطلاعاتی مورد بررسی چگونه است؟
 ۳. کدام پایگاه اطلاعاتی مقالات بیشتری دارد و کدام یک عناوین مجلات بیشتری را تحت پوشش قرار می‌دهد؟
 ۴. کدام پایگاه اطلاعاتی میزان بیشتری مواد منحصر به فرد را نمایه‌سازی می‌کند؟

تعریف مفاهیم

۱. وضعیت نمایه‌سازی: منظور از وضعیت نمایه‌سازی تعیین تعداد کلیدواژه‌های اختصاص داده شده برای توصیف مدرک، زبان نمایه‌سازی، تعداد فیلدها، و شیوه نمایه‌سازی است.

۲. هم‌پوشانی: مراد از هم‌پوشانی در پژوهش حاضر، وجود مقالات و مجلات یکسان نمایه‌سازی شده در بیش از یک پایگاه اطلاعاتی است.

۳. پایگاه‌های اطلاعاتی: پایگاه مجموعه‌ای مرتبط به هم و نظام یافته از داده‌های گردآوری شده در حوزه‌های موضوعی مشخص است که پوشش فراسازمانی داشته، در چارچوب یک نظام مدیریت ذخیره شده، و بازیابی آنها نیز امکان‌پذیر باشد.

۴. مراکز اطلاع‌رسانی: این مراکز شامل مراکز اطلاع‌رسانی نمایه، و کتابخانه ملی ایران است که خدمات اطلاع‌رسانی فراسازمانی ارائه می‌دهد و تولیدکننده همه یا تعدادی از پایگاه‌های خود هستند.

۵. مواد منحصر به فرد: در این تحقیق منظور از مواد منحصر به فرد مدرکی است که فقط در یکی از پایگاه‌های مورد مطالعه نمایه‌سازی شده است.

روش پژوهش و گردآوری اطلاعات

این پژوهش از نوع پیمایشی توصیفی است و جامعه آماری مورد پژوهش شامل کلیه پیشینه (رکورد)های موجود در پایگاه‌های اطلاعاتی نمایه و مقالات فرهنگی فارسی (نما) در سال ۱۳۸۴ است. تعداد کل پیشینه‌های موجود در پایگاه اطلاعاتی نمایه ۶۰۰,۰۰۰ و تعداد کل پیشینه‌های موجود در پایگاه مقالات فرهنگی فارسی (نما) شامل ۴۲۱,۵۰۰ پیشینه است.

جهت یافتن اطلاعات درباره میزان هم‌پوشانی پایگاه‌های اطلاعاتی مورد پژوهش ده موضوع از رده‌بندی دهدهی براساس نمونه‌گیری منظم انتخاب و سپس با ایجاد جداول مربوط اطلاعات لازم گردآوری شده است و با استفاده از آمار توصیفی محاسبات مربوط انجام گرفته است.

مروری بر مطالعات انجام شده

با توجه به پژوهش‌های انجام شده در ایران درمی‌یابیم که پژوهش‌هایی که بر روی پایگاه‌های اطلاعاتی موجود در داخل کشور انجام گرفته است بیشتر مربوط به وضعیت نمایه‌سازی آن بوده و تاکنون به بررسی میزان هم‌پوشانی پایگاه‌های اطلاعاتی موجود در داخل ایران پرداخته نشده است. اما پژوهش‌های زیادی در مورد میزان هم‌پوشانی پایگاه‌های اطلاعاتی خارج از کشور انجام شده است.

علیزاده در ۱۳۸۰ پژوهشی در مورد میزان هم‌پوشانی عناوین مقالات مجلات موجود در پایگاه‌های اطلاعاتی اریک، لیزا، و ایزا

در سال‌های ۱۹۹۶-۱۹۹۸ انجام داده است. یافته‌های تحقیق نشان داد که اگرچه بین این پایگاه‌ها هم‌پوشانی موضوعی وجود دارد، میزان آن اندک است که این نشان‌دهنده لزوم تهیه هر سه پایگاه برای دستیابی به جامعیت بیشتر است (۶).

اخلاقی (۱۳۷۲) در پژوهشی میزان هم‌پوشانی نمایه‌نامه‌های <ایندکس مدیکوس> و <هاسپیتال لیتراچر>^۶، و چکیده‌نامه <اکسپریتا مدیکا>^۷ را از نظر مجلات و مقالات بررسی کرده است. نتایج حاصله وجود هم‌پوشانی بین این منابع را تأیید کرده است. یافته‌های وی نشان داده است که نمایه‌نامه <هاسپیتال لیتراچر> برای استفاده‌کنندگان در زمینه مدارک شکل اطلاعات بیشتری را دارد می‌باشد (۱).

یافته‌های تحقیق طالبیان (۱۳۷۱) نشان داده است که از میان دو منبع <چکیده‌نامه شیمی>^۸ و <اکسپریتا مدیکا>، مورد اول مجلات داروشناسی بیشتری را پوشش می‌دهد. وی به این نتیجه رسیده است که <چکیده‌نامه شیمی> در بخش داروشناسی مقالات بیشتری از مجلات مشترک را تحت پوشش قرار داده است. یافته‌های وی نشان داده است که بین میزان هم‌پوشانی مجلات و مقالات در بخش داروشناسی این دو منبع رابطه مستقیم وجود ندارد. وی در پایان پیشنهاد کرده است که از <چکیده‌نامه شیمی> به علت جامع‌تر بودن (نسبت به

اکسپریتا مدیکا) استفاده شود (۵). قاسمی (۱۳۷۷) در تحقیق خویش با عنوان «بررسی وضعیت مدارک و مجلات نمایه‌سازی شده در سه بانک اطلاعاتی کشاورزی» با تأیید هم‌پوشانی زیاد بین این سه منبع اطلاعاتی پیشنهاد می‌کند که با توجه به روزآمد بودن بانک اطلاعاتی «کب»^۹ برای کاوش‌های معمول در کشاورزی از این پایگاه اطلاعاتی استفاده می‌شود.

نتایج یافته‌های وی نشان داده است که در مقایسه با فیله‌های اطلاعاتی، آگریس^{۱۰} که یکی از پایگاه‌های مهم در زمینه کشاورزی است، اطلاعات بیشتری را در هر رکورد در اختیار استفاده‌کننده قرار می‌دهد. کب بیشترین تنوع را در نوع مدارک چاپی نمایه شده دارد و مدارک غیرچاپی فقط در آگریکولا^{۱۱} که یکی دیگر از پایگاه‌های مهم کشاورزی است نمایه می‌شوند. در انتها پیشنهاد شده است که در صورت امکان از هر سه بانک در انجام کاوش‌های ترکیبی برای دستیابی به اطلاعات مورد نیاز استفاده شود (۷).

ولز^{۱۲} در پژوهشی که در سال ۱۹۹۳ انجام داده به بررسی ساختار و امکانات بازیابی پایگاه‌های اطلاعاتی اریک و لیزا پرداخت. وی اظهار می‌دارد: «اریک بر مسائل آموزش تکیه دارد و شامل پیایندها، تکنگاشت‌ها، مجموعه‌ها، و گزارش‌های تحقیق است و علت گردآوری آنها، پوشش دادن جنبه‌ای از آموزش است و لیزا مربوط به علوم کتابداری و

6. Hospital Literature

7. Exerpta Medica

8. Chemical Abstracts (CA)

9. CAB=Commonwealth Agricultural Bureaux

10. Agris

11. Agricola

12. Wells

اطلاع‌رسانی است و موضوعات وابسته به آن و همچنین مواردی مربوط به انتشار و توزیع کتاب را نیز شامل می‌شود). برطبق یافته‌های وی، با توجه به امتیازاتی نظیر سیاست‌های فراهم‌آوری، گونه‌های مختلف مواد، روزآمد بودن، بازیافت و دقت بازیافت و هزینه، اریک منبع مناسب‌تری است؛ اما در بعضی جست‌وجوها هنگامی که عناوین بسیار خاص در علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی مطرح است لیزا می‌تواند منبع بهتری باشد (۱۳).

ثورپ^{۱۳} در سال ۱۹۸۲ در پژوهشی با عنوان <تحلیل مقدماتی هم‌پوشانی مابین پایگاه‌های اطلاعاتی کب و تروپی^{۱۴}> نشان داد که میزان هم‌پوشانی این دو پایگاه چندان چشمگیر نبوده و کمتر از ۱۰ درصد است. وی پیشنهاد می‌کند که برای یک جست‌وجوی جامع بهتر است هر دو پایگاه مورد جست‌وجو قرار گیرند (۱۲: ۲۶۳-۲۶۴).

بروکس^{۱۵} در سال ۱۹۸۰ به بررسی میزان هم‌پوشانی پایگاه‌های اطلاعاتی، کب، اگریکولا، بایوسیس^{۱۶}، و سای‌سرچ^{۱۷} پرداخته است. وی با انتخاب موضوعاتی در زمینه کشاورزی و جنگلداری، پایگاه‌های فوق را از دیدگاه‌های مختلف و قوت در پوشش موضوعی، بهنگام بودن، توانایی‌های تجسس و هم‌پوشانی مورد بررسی قرار داده است. وی نتیجه می‌گیرد که هم‌پوشانی در بین این پایگاه‌ها وجود دارد و پایگاه اطلاعاتی

کب از نظر داشتن موضوعات غیرتکراری از درجه بالاتری نسبت به دیگر پایگاه‌های مورد بررسی برخوردار است. وی علی‌رغم این مسئله، خاطر نشان می‌سازد که در پژوهش‌هایی که جامعیت بالایی از پیشینه‌های مربوط مورد درخواست است ترکیبی از جست‌وجو در پایگاه‌های مختلف سودمندتر است (۹: ۳۸-۴۹).

در تحقیقی که توسط کالدول و الینگسون^{۱۸} در سال ۱۹۷۹ انجام شد بررسی تطبیقی بین دو پایگاه اطلاعاتی اریک و <چکیده‌نامه روان‌شناسی>^{۱۹} انجام و مسئله هم‌پوشانی بین این دو پایگاه اطلاعاتی در محدوده روان‌شناسی آموزشی مورد توجه قرار گرفت. این پژوهشگران با توجه به هزینه کمتر پایگاه اطلاعاتی اریک استفاده از آن را مقرون به صرفه یافتند و با بحث بر سر مسئله انتخاب مقالات مربوط، راهنمایی‌هایی برای پرهیز از دوباره‌کاری در انجام تجسس ارائه کردند (۱۰: ۶۲-۶۷).

ادواردز^{۲۰} در سال ۱۹۷۶ به بررسی ۶ نظام نمایه‌سازی و چکیده‌نویسی پرداخت که لیزا هم در میان آنها بود. یافته‌های وی به وجود هم‌پوشانی بین لیزا و <متون کتابداری>^{۲۱} تأکید دارد، میزان هم‌پوشانی این دو پایگاه در حدود ۴۰ درصد بوده است، ولی این هم‌پوشانی در مورد مواد غیرمجله‌ای چندان زیاد نبوده است (۱۱: ۱۸-۲۵).

13. Thorpe

14. Tropy

15. Brooks

16. BIOSIS

17. SCISearch

18. Caldwell & Ellingson

19. *Psychological Abstracts*

20. Edwards

21. *Library Literature*

تجزیه و تحلیل یافته‌ها

۱. بررسی میزان هم‌پوشانی عناوین مقالات ذیل موضوع‌های انتخابی در پایگاه‌های اطلاعاتی نمایه و نما در سال ۱۳۸۴

با توجه به یافته‌های پژوهش مندرج در جدول ۱ درمی‌یابیم که تعداد کل مقالات بازیابی شده ذیل موضوع‌های انتخابی در پایگاه اطلاعاتی نمایه ۱۰۰۶ پیشینه و در پایگاه اطلاعاتی نما ۷۴۶ پیشینه است. این دو پایگاه در کل ۵۵ پیشینه مشترک دارند. پایگاه اطلاعاتی نمایه ۵/۴ درصد هم‌پوشانی با پایگاه اطلاعاتی نما و پایگاه اطلاعاتی نما ۷/۱ درصد هم‌پوشانی با پایگاه اطلاعاتی نمایه دارد.

در زمینه‌های موضوعی خاص، پایگاه اطلاعاتی نمایه، در زمینه کتابداری و اطلاع‌رسانی، ۱۱/۲ درصد هم‌پوشانی، در زمینه معرفت‌شناسی ۸/۶ درصد، در زمینه علوم سیاسی ۵ درصد، در زمینه زبان انگلیسی ۸۰ درصد، در زمینه نجوم ۱۶/۷ درصد، در زمینه مهندسی ۱/۲ درصد، در زمینه معماری ۱۴/۱ درصد، و در زمینه سرگذشتنامه ۵ درصد با پایگاه اطلاعاتی نما

هم‌پوشانی دارد. در زمینه‌های موضوعی کتاب مقدس و ادبیات انگلیسی این دو پایگاه هیچ‌گونه هم‌پوشانی را نشان نمی‌دهند. پایگاه اطلاعاتی نما نیز در زمینه کتابداری و اطلاع‌رسانی دارای ۲/۳ درصد، در معرفت‌شناسی ۶/۳ درصد، علوم سیاسی ۲۳ درصد، در زبان انگلیسی ۱۶/۷ درصد، نجوم ۲۰ درصد، مهندسی ۱۶/۶ درصد، معماری ۷/۹ درصد، و در زمینه سرگذشتنامه دارای ۲/۱ درصد هم‌پوشانی با پایگاه اطلاعاتی نمایه است.

از نظر تعداد پیشینه، دو پایگاه اطلاعاتی نمایه و نما در زمینه‌های علوم سیاسی، مهندسی، معماری، و سرگذشتنامه با یکدیگر تفاوت زیادی دارند که بیشتر بودن تعداد پیشینه‌های پایگاه اطلاعاتی نمایه در زمینه‌های علوم سیاسی و مهندسی نشان‌دهنده گرایش بیشتر این پایگاه به این حوزه‌های موضوعی است. همچنین بیشتر بودن تعداد پیشینه‌های پایگاه اطلاعاتی نما در زمینه‌های معماری و سرگذشتنامه نیز نشان‌دهنده گرایش بیشتر این پایگاه به این‌گونه زمینه‌های موضوعی است. داده‌های این جدول

جدول ۱. فراوانی و درصد پیشینه‌ها و میزان هم‌پوشانی موضوعی پایگاه‌های مورد پژوهش ذیل موضوع‌های انتخابی در سال ۱۳۸۴

نام موضوع	تعداد پیشینه		درصد		میزان هم‌پوشانی		درصد هم‌پوشانی	
	نمایه	نما	نمایه	نما	نمایه با نما	نمایه با نما	نمایه با نما	نمایه با نما
کتابداری و اطلاع‌رسانی	۴۵	۳۶	۵۵/۵	۴۴/۵	۵	۵	۱۱/۲	۲/۳
معرفت‌شناسی	۵۸	۷۹	۴۲/۳	۵۷/۷	۵	۵	۸/۶	۶/۳
کتاب مقدس	۵	۱۳	۲۷/۷	۷۲/۳	۰	۰	۰	۰
علوم سیاسی	۱۱۸	۲۶	۸۱/۹	۱۸/۱	۶	۶	۵	۲۳
زبان انگلیسی	۵	۲۴	۱۷/۳	۸۲/۷	۴	۴	۸۰	۱۶/۷
نجوم	۴۲	۳۵	۵۴/۵	۴۵/۵	۷	۷	۱۶/۷	۲۰
مهندسی	۴۷۵	۳۶	۹۲/۹	۷/۱	۶	۶	۱/۲	۱۶/۶
معماری	۱۰۶	۱۸۹	۳۵/۹	۶۴/۱	۱۵	۱۵	۱۴/۱	۷/۹
ادبیات انگلیسی	۸	۰	۱۰۰	۰	۰	۰	۰	۰
سرگذشتنامه	۱۳۹	۳۲۶	۲۹/۹	۷۰/۱	۷	۷	۵	۲/۱
مجموع	۱۰۰۶	۷۶۴	۵۶/۸	۴۳/۲	۵۵	۵۵	۵/۴	۷/۱

جدول ۲. بررسی تعداد مواد منحصربه‌فرد در پایگاه‌های اطلاعاتی مورد پژوهش ذیل موضوع‌های انتخابی در سال ۱۳۸۴

نام موضوع	مواد منحصربه‌فرد		درصد	
	نمایه	نما	نمایه	نما
کتابداری و اطلاع‌رسانی	۴۰	۳۱	۵۶/۳	۴۳/۷
معرفت‌شناسی	۵۳	۷۴	۴۱/۷	۵۸/۳
کتاب مقدس	۵	۱۳	۲۷/۸	۷۲/۲
علوم سیاسی	۱۱۲	۲۰	۸۴/۸	۱۵/۲
زبان انگلیسی	۱	۱۹	۵	۹۵
نجوم	۳۵	۲۸	۵۵/۵	۴۴/۵
مهندسی	۴۶۹	۳۰	۹۴	۶
معماری	۹۱	۱۷۴	۳۴/۳	۶۵/۷
ادبیات انگلیسی	۸	۰	۱۰۰	۰
سرگذشتنامه	۱۳۲	۳۱۹	۲۹/۳	۷۰/۷
مجموع	۹۴۶	۷۰۸	۵۷/۲	۴۲/۸

جدول ۳. توزیع فراوانی و میزان هم‌پوشانی عناوین مجلات نمایه‌سازی شده در پایگاه‌های اطلاعاتی مورد پژوهش در سال ۱۳۸۴

نام پایگاه	تعداد مجلات	درصد	میزان هم‌پوشانی		درصد هم‌پوشانی		تعداد مجلات منحصربه‌فرد	درصد
			نمایه	نما	نمایه	نما		
نمایه	۱۸۳	۵۷/۹	—	۶۳	—	۳۴/۴	۷۴	۵۱
نما	۱۳۳	۴۲/۱	۶۳	—	۴۷/۳	—	۷۱	۴۹
مجموع	۳۱۶	۱۰۰	—	—	—	—	۱۴۵	۱۰۰

و در پایگاه اطلاعاتی نما ۷۰۸ پیشینه است. در زمینه‌های موضوعی خاص، پایگاه اطلاعاتی نمایه در زمینه کتابداری و اطلاع‌رسانی دارای ۴۰ پیشینه منحصربه‌فرد، معرفت‌شناسی ۵۳، کتاب مقدس ۵، علوم سیاسی ۱۱۲، زبان انگلیسی ۱، نجوم ۳۵، مهندسی ۴۶۹، معماری ۹۱، ادبیات انگلیسی ۸ و در زمینه سرگذشتنامه دارای ۱۳۲ پیشینه منحصربه‌فرد است. پایگاه اطلاعاتی نما نیز در زمینه کتابداری و اطلاع‌رسانی دارای ۳۱ پیشینه منحصربه‌فرد، معرفت‌شناسی ۷۴، کتاب مقدس ۱۳، علوم سیاسی ۲۰، زبان انگلیسی

به‌طور نسبی به سؤال شماره ۱ در زمینه میزان هم‌پوشانی عناوین مجلات، سؤال شماره ۲ در زمینه گرایش‌های موضوعی، و سؤال شماره ۳ در زمینه تعداد مقالات پاسخ می‌گوید.

۲. بررسی تعداد مواد منحصربه‌فرد در پایگاه‌های اطلاعاتی نمایه و نما پیرامون موضوع‌های انتخابی در سال ۱۳۸۴

همان‌طور که جدول ۲ نشان می‌دهد در مجموع تعداد کل پیشینه‌های منحصربه‌فرد بازیابی شده در پایگاه اطلاعاتی نمایه ۹۴۶ پیشینه

۱۹، نجوم ۲۸، مهندسی ۳۰، معماری ۱۷۴، و در زمینه سرگذشتنامه دارای ۱۷۴ پیشینه منحصر به فرد است.

این داده‌ها می‌تواند پاسخی به سؤال ۴ پژوهش در مورد میزان مواد منحصر به فرد باشد که نشان می‌دهد پایگاه اطلاعاتی نمایه، با ۹۴۶ پیشینه منحصر به فرد، بیشترین میزان مواد منحصر به فرد را به خود اختصاص داده است.

۳. بررسی میزان هم‌پوشانی عناوین نشریات در پایگاه‌های اطلاعاتی نمایه و نما در سال ۱۳۸۴

با توجه به یافته‌های مندرج در جدول ۳ درمی‌یابیم که کل عناوین نشریات بازیابی شده ۳۱۶ عنوان است که از این میزان، ۱۸۳ عنوان متعلق به پایگاه اطلاعاتی نمایه و ۱۳۳ عنوان متعلق به پایگاه اطلاعاتی نماست. درصد هم‌پوشانی عناوین نشریات پایگاه اطلاعاتی نمایه با نما ۳۴/۴ درصد و نما با نمایه ۴۷/۲ درصد است. تعداد عناوین نشریات منحصر به فرد پایگاه اطلاعاتی نمایه، ۷۴ عنوان و پایگاه اطلاعاتی نما ۷۱ عنوان است. با توجه به این داده‌ها درمی‌یابیم که بیشترین تعداد نشریات را پایگاه اطلاعاتی نمایه با ۱۸۳ عنوان به خود اختصاص داده است. همچنین این یافته‌ها می‌توانند پاسخی به سؤال شماره ۱ در مورد میزان هم‌پوشانی عناوین نشریات و سؤال شماره ۳ در مورد تعداد عناوین نشریات باشد.

نتیجه‌گیری

یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد با وجود اینکه میزان هم‌پوشانی در موضوع‌های

مختلف متفاوت است، هم‌پوشانی به‌طور متوسط در سطح بسیار پایینی قرار دارد (به‌طور کلی کمتر از ۱۰ درصد) که این امر نشان‌دهنده لزوم جست‌وجو در هر دو پایگاه در یک جست‌وجوی جامع است.

هم‌پوشانی عناوین نشریات نسبت به عناوین مقالات در سطح بالاتری قرار دارد، پایگاه اطلاعاتی نمایه دارای ۷۴ عنوان نشریه منحصر به فرد و پایگاه اطلاعاتی نما دارای ۷۱ عنوان نشریه منحصر به فرد است که نشان‌دهنده لزوم جست‌وجو در هر دو پایگاه است. همچنین با توجه به اختلاف میزان هم‌پوشانی عناوین مقالات و نشریات به این نتیجه می‌رسیم که تمام شماره‌های نشریات در پایگاه‌های مورد بررسی نمایه‌سازی نمی‌شوند.

از لحاظ گرایش‌های موضوعی با توجه به یافته‌های پژوهش درمی‌یابیم در زمینه‌های کتابداری و اطلاع‌رسانی، علوم سیاسی، مهندسی، و ادبیات انگلیسی بیشترین تعداد پیشینه‌ها متعلق به پایگاه اطلاعاتی نمایه است و در زمینه‌های موضوعی معرفت‌شناسی، نجوم، معماری، زبان انگلیسی، و سرگذشتنامه بیشترین تعداد پیشینه‌ها متعلق به پایگاه اطلاعاتی نماست که می‌تواند تا حدودی نشان‌دهنده گرایش‌های موضوعی این پایگاه‌ها باشد.

همچنین با توجه به تعداد زیاد مواد منحصر به فرد در پایگاه‌های اطلاعاتی نمایه و نما به این نتیجه قطعی می‌رسیم که صرف نظر کردن از جست‌وجو در یکی از این پایگاه‌ها به منزله از دست دادن تعداد زیادی پیشینه است که تنها در یکی از پایگاه‌ها قابل جست‌وجوست.

پیشنهادات

۱. از آنجا که هم‌پوشانی پایگاه‌های مورد پژوهش و تعداد پیشینه‌های آنها، در زمینه‌های مختلف موضوعی، متفاوت است بهتر است در صورت محدودیت بودجه با توجه به زمینه موضوعی مورد نیاز به تهیه این پایگاه‌ها اقدام شود. در غیر این صورت تهیه هر دو پایگاه الزامی است.
۲. با توجه به میزان هم‌پوشانی عناوین مجلات موجود در پایگاه‌های مورد پژوهش بهتر است هر کدام از پایگاه‌های اطلاعاتی مورد پژوهش، عناوین مجلات خاصی را برای نمایه‌سازی انتخاب و تمامی شماره‌های آن را برای پایگاه خود تهیه کنند تا از دوباره‌کاری جلوگیری کرده و تمام مقالات علمی موجود نمایه‌سازی شود و در دسترس پژوهشگران قرار گیرد.

منابع

۱. اخلاقی، فائزه. «تعیین تعداد مقالات نمایه یا چکیده شده در زمینه مدارک پزشکی». پایان‌نامه کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی، دانشکده مدیریت و اطلاع‌رسانی پزشکی، دانشگاه علوم پزشکی ایران، ۱۳۷۲.
۲. تیلور، آرلین. جی. *سازماندهی اطلاعات*. ترجمه محمدحسین دبانی. مشهد: کتابخانه رایانه‌ای، ۱۳۸۱.
۳. جعفرنژاد، آتش. *آشنایی با بانک‌های اطلاعاتی*. تهران: سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاه‌ها (سمت)، ۱۳۷۹.
۴. شاه‌شجاعی، علی. «چگونه بانک‌ها و پایگاه‌های اطلاعاتی ساخته و پرداخته می‌شوند». *مجلس و پژوهش*، دوره پنجم، ۴۲ (فروردین، اردیبهشت ۱۳۷۷): ۳۰۲-۳۱۳.
۵. طالبیان، علی. «بررسی میزان هم‌پوشانی چکیده‌نامه شیمی و اکسپریمادیکا در بخش داروشناسی». پایان‌نامه کارشناسی ارشد کتابداری

- و اطلاع‌رسانی، دانشکده مدیریت و اطلاع‌رسانی پزشکی، دانشگاه علوم پزشکی ایران، ۱۳۷۱.
۶. علیزاده، حمید. «بررسی میزان هم‌پوشانی مقالات و مجلات موجود در پایگاه‌های اطلاعاتی ERIC و LISA و ISA در سال‌های ۱۹۹۶-۱۹۹۸». پایان‌نامه کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی، دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی، دانشگاه شیراز، ۱۳۸۰.
  ۷. قاسمی، علی‌حسین. «بررسی وضعیت مدارک و مجلات نمایه‌سازی شده در سه بانک اطلاعاتی کشاورزی، CAB, Agris, Agricola، در فاصله زمانی ۱۹۹۴-۱۹۶۸». پایان‌نامه کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی، دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی، دانشگاه تهران، ۱۳۷۷.
  ۸. معین‌فر، مهدی. «از نسخه چاپی تا شبکه اطلاع‌رسانی». *پیام کتابخانه*، دوره ششم، ۱ (بهار ۱۳۷۵): ۶-۱۰.

9. Brooks, Krisitina. "A comparison of the coverage of agricultural and forestry literature on Agricola, BIOSIS, CAB and SCI search". *Database*, Vol.3, No.1 (1980): 38-49.

10. Caldwell, J.; Ellingson, C. "A comparison of overlap: Eric and Psychological Abstract". *Database*, No.2 (1979): 62-67.

11. Edwards, Tom. "A comprehensive analysis of the major abstracting and indexing for library and information science". *Unesco Bulletin for Libraries*, Vol.30, No.1 (1998): 18-25.

12. Thorpe, p. "A preliminary analysis of overlap between CAB and Tropag abstract only". [on-line]. Available: www.emeraldinsight.com/insight/viewcontainer

13. Wells, Amy Tracy. "A comparative analysis of ERIC and LISA". ERIC Database.No:ED 368362

تاریخ دریافت: ۱۳۸۵/۶/۲۲